

**Комунальний вищий навчальний заклад
«ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»**
21050 м.Вінниця, вул.Грушевського,13, тел./факс 55-65-60,
E-mail: bil@mail.vinnica.ua

Відділ початкового навчання

тел. 55-65-81

Лесіна О.В., Гальчевська Н.А.,
завідувач та методист відділу
початкового навчання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ НА 2018/2019 Н.Р.

Початкові класи

З особливостями організації освітнього процесу початкової школи в цьому навчальному році можна ознайомитись у Листі МОН № 1/9-415 від 03.07.18 року "Щодо вивчення у закладах загальної середньої освіти навчальних предметів у 2018/2019 навчальному році" в розділі "Методичні рекомендації щодо викладання в початковій школі у 2018/2019 навчальному році".

Інструктивно-методичні матеріали, складені з урахуванням міністерських рекомендацій щодо формуального оцінювання учнів 1 класу (листи МОН від 18.05.2018 № 2.2-1250 та від 21.05.2018 № 2.2-1255), для практичного використання щодо сучасних практик оцінювання, які допоможуть зорганізувати якісний процес спостереження та оцінювання в початковій школі.

Оцінювання: сучасні практики

Оцінювання учнів 2-4 класів у 2018-2019 навчальному році здійснюється відповідно до Орієнтовних вимог до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 [№ 1009](#) «Про орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи».

Особливої уваги потребує процес організації оцінювання у першому класі.

Упровадження педагогіки партнерства, компетентнісного й інтегративного підходів в освітній процес передбачає активне включення дітей в організацію навчального дня. Компетентнісне навчання вимагає нових підходів до оцінювання. Орієнтирами для спостереження та

оцінювання є вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей учнів початкової школи.

Вимоги до очікуваних результатів навчання та компетентностей учнів початкової освіти використовуються для:

- ✓ організації постійного спостереження за навчальним поступом;
- ✓ обговорення навчального поступу з батьками або особами, що їх замінюють;
- ✓ формувального (поточного) та завершального (підсумкового) оцінювання.

Підходи до оцінювання та форми оцінки

Розглянемо систему оцінювання в трьох взаємозалежних вимірах.

Вимір 1. Підходи. Учні можуть оцінити себе (самооцінка) або можуть бути оцінені іншими (стороння оцінка).

Вимір 2. Форми. Оцінювання може мати три різні форми: оцінювання навчального процесу, оцінювання навчальних досягнень та перспектив. Кожна форма має свої переваги і недоліки.

Вимір 3. Стандартизований підхід. При оцінюванні вчитель може орієнтуватись на індивідуальні стандарти (учень), цільові стандарти (мета навчання) або на соціальні стандарти (позиція учня в класі). Такий підхід, що базується на стандартах, впливає на майбутнє навчання учня.

Підходи

Внутрішнє й зовнішнє оцінювання дає можливість людині отримати реальну картину рівня власних знань та робити подальші кроки в саморозвиткові.

Самооцінка – вагомий інструмент підтримки самостійності учнів та їх незалежності від впливу вчителів. Учні, які можуть реально оцінити себе, отримують чітку картину власних досягнень і менше почувають себе невпевненими.

Самооцінка набагато легше вводиться в навчальний процес, якщо у школяра немає іншого досвіду оцінювання, якщо він не випробував впливи зовнішніх оцінок, тобто відразу став навчатись у режимі активного навчання. Він включається у процедуру самооцінювання охоче, отримує при цьому почуття задоволення від результату будь-якого рівня, відкрито говорить про свої прорахунки, оперативно знаходить шляхи їх усунення.

Передумови для розвитку успішного самооцінювання:

- розробка вчителем для кожного конкретного випадку чітких критеріїв оцінювання;
- створення необхідного психологічного налаштування учнів щодо аналізу власних результатів;
- забезпечення ситуації, за якої критерії оцінювання учням відомі: вони самостійно співставляють їх із власними результатами, роблячи при цьому відповідні висновки про ефективність своєї роботи;

- складання учнями власної програми діяльності на наступний етап навчання з урахуванням отриманих результатів.

Коли дітям надається можливість обміркувати те, що вони вивчили, учні розуміють, що вони вже чогось досягли або знають щось, чого раніше не знали. Дитина переглядає свої роботи і бачить певний поступ, отримує конкретне свідчення свого знання.

Самооцінка й оцінка інших не обов'язково мають збігатися, але обов'язково оголошуватися на спільних зустрічах, аналізуватись та обговорюватись. Учень не може бачити себе очима вчителя. тому різні точки зору повинні бути викладені та обговорені. Таким чином можна усунути непорозуміння та труднощі в оцінюванні. Крок за кроком учні мають учитися оцінювати свою власну компетентність, реагувати у відповідь, сприймати оцінку інших та обговорювати її. Завдяки такому покроковому підходу до формування самооцінки учні відповідним чином сприймають оцінку інших.

Форми

Оцінювання процесу навчання (формувальне)

Такий підхід служить для контролю, перевірки та покращення процесу навчання учнів або діяльності як учителя, так і учня щодо досягнення мети.

Формувальне оцінювання передбачає відстеження особистісного розвитку учнів та хід набуття ними навчального досвіду і компетентностей.

Формувальне оцінювання є інтерактивним оцінюванням прогресу учнів, що дає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес.

Головна мета формувального оцінювання – підтримати кожного учня. Таке оцінювання дозволяє відстежувати особистісний поступ дитини, хід опанування нею навчального матеріалу та вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію особистості.

Разом з тим таке оцінювання передбачає діагностику прогалин чи недосягнутих результатів, але в звіті чи листі, в спілкуванні з дитиною перших класів чи її батьками це має відобразитися винятково позитивними характеристиками: замість “не знає” чи “не вміє” потрібно писати “потребує додаткової роботи”, “варто приділити увагу”, “потенціал для зростання полягає в...” тощо.

Відповідно: ефективність викладання має постійно зростати. Замість виснажливої боротьби з труднощами, необхідно аналізувати причини, що лежать в їх основі, та намагатися їм запобігати, варто обговорювати разом із учнями труднощі та можливі шляхи їх подолання за допомогою заходів підтримки або створення спеціальних завдань. Аналізуючи причину помилок, учні не відчують себе в їхньому полоні. Натомість вони вчаться розвивати індивідуальні стратегії для їх подолання.

Успіх навчання залежить від постійного процесу регулювання самого навчального процесу, аналізу помилок, у якому спільно беруть участь учитель і учні, що призводить до знаходження нових ефективних методів.

Оцінювання навчального процесу включає:

- ✓ спостереження;
- ✓ коротке щоденне тестування;
- ✓ підсумковий тест після вивчення теми.

Тести, що оцінюють процес навчання, діють як індикатори. Вони надають можливість учням і вчителям перевірити рівень своїх досягнень.

У результаті спостереження, аналізу способів роботи над завданнями та джерелами помилок формуються цілі, які учні визначають самостійно, чи разом із вчителем, або вчитель сам ставить їх перед учнями.

Наслідком застосування такого підходу є зрушення у напрямі до:

- виключно цільового навчання в протизагаду орієнтованому лише на зміст;
- індивідуального навчання, замість навчання, при якому кожен працює над одним і тим же завданням.

Алгоритм діяльності вчителя щодо організації формувального оцінювання

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей.

Вчитель спільно з учнями розробляє й обговорює цілі уроку.

Ціль має бути вимірною, щоб через оцінювання виміряти на якому рівні вона досягнута.

Створення ефективного зворотнього зв'язку, який має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим та своєчасним.

2. Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання.

Для того щоб учень користувався отриманими знаннями він має їх вміти застосовувати, перетворювати, розширювати, доповнювати, знаходити нові зв'язки і співвідношення тощо. Це забезпечується використанням різноманітних прийомів, форм і методів роботи з навчальним матеріалом.

3. Ознайомлення учнів із критеріями оцінювання.

Обговорення з учнями критеріїв оцінювання робить процес оцінювання прозорим і зрозумілим для всіх суб'єктів освітнього процесу, та сприяє позитивному ставленню до самого процесу. Критерії оцінювання, розроблені для поточного оцінювання мають описувати те, що заявлено в навчальних цілях. Учні слід ознайомити із ними до початку виконання завдання. Чим конкретніше сформульовані критерії оцінювання, тим зрозумілішою для учнів є діяльність щодо успішного виконання завдання.

4. Забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).

У процесі навчання першокласників важливе значення має становлення елементів рефлексії, спрямованих на спостереження своїх дій та дій однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності, оскільки початкові навички рефлексії як

особистісного новоутворення у повному обсязі мають сформуватися тільки наприкінці молодшого шкільного віку.

Слід зазначити, що здатність до персональної (автономної) рефлексії у дітей 6-7 років є достатньо обмеженою, але можливості для її розвитку актуалізуються під час роботи в групі. Спонукають до рефлексії запитання: «Що нового дізнався на уроці?», «Що привернуло твою увагу?», «Що нового у спілкуванні?», «Що тебе найбільше схвилювало (що нового в емоціях)?».

При цьому треба уникати запитань «Що сподобалось?», «Що не сподобалось?» без попередньої операціоналізації цього узагальнення.

5. Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Формувальне оцінювання дає можливість вчителю відстежити процес поступу учня до навчальних цілей, корегування освітнього процесу на ранніх етапах, а учневі – усвідомлення відповідальності за самоосвіту.

Формувальне оцінювання можна забезпечити використанням мовного портфоліо, основна суть якого полягає в тому, щоб показати все, на що здібні учні. Через твердження «Я знаю», «Я вмю» акцентуються навчальні досягнення учнів, розвивається здатність до самооцінювання, поступово збільшується відповідальність за власне навчання.

Під час організації навчання взагалі і оцінювання в 1 класі зокрема, важливо створювати для учнів ситуацію успіху. Навіть невеличке досягнення надихає дітей. А вчитель, звичайно, завжди може знайти можливість запропонувати таку ситуацію, дати таке завдання, щоб навіть найслабший учень міг вирізнитися з кращого боку; дуже важливо похвалою відмітити навіть ледь помітне просування уперед: «Добре! Твоя буква А зараз набагато краща».

Діти дуже чутливі до оцінювання їх дорослими. Молодші школярі мають характерну особливість сприймати оцінку за виконання якогось завдання як оцінювання себе, а тому негативну оцінку вони розуміють як вияв негативного ставлення до себе з боку вчителя.

Враховуючи цю вікову особливість, а також важливу роль початкової школи як «стартового майданчика» для того, щоб задати правильну «траєкторію польоту» не тільки у навчальній діяльності, а й в особистісному розвитку, вчителю слід використовувати формувальне оцінювання, яке на етапі 1 класу має включати обов'язкових два компоненти:

- 1) доброзичливе ставлення до учня як до особистості;
- 2) позитивне ставлення до зусиль учня, спрямованих на розв'язання задачі (навіть якщо ці зусилля не дали позитивного результату).

Оцінювання навчальних досягнень (узагальнююче або підсумкове оцінювання)

Підсумкове оцінювання (evaluation) має на меті оцінити якість.

На певному етапі узагальнююче оцінювання забезпечує підбиття підсумків щодо набутих знань та навичок. Його основна функція –

інформувати учнів та батьків про рівень виконання роботи учнем. Оцінювання може служити основою підтримки, орієнтованої на досягнення мети.

Такий вид оцінювання здійснюється шляхом спостереження і моніторингу після завершення довготривалого послідовного етапу навчання та інформує про ступінь досягнення учнями різних цілей.

Перспективне оцінювання

Цей тип оцінювання передбачає прогнозування майбутнього розвитку учня. На різних етапах навчання у школі всі, хто залучений до процесу навчання (учні, вчителі, батьки, шкільні психологи, адміністрація), дають рекомендації учневі щодо продовження його навчання в школі. Перспективне оцінювання поєднує основні аспекти оцінювання навчального процесу та оцінювання навчальних досягнень, які в поєднанні прогнозують майбутні перспективи учня.

Стандартизований підхід

Визначають три основні стандартні підходи до оцінювання учнів: за індивідуальними критеріями (досягнення учня порівнюються з його попередніми); за цільовими критеріями (досягнення учня розглядаються через призму визначеної навчальної цілі); за соціальними критеріями (досягнення учня порівнюються з досягненнями інших учнів у межах того ж класу або тієї ж вікової групи).

Індивідуальний критерій. Використання індивідуального критерію для оцінювання означає порівняння зміни результатів індивіда (у чому різниця між досягненням учня минулого місяця і тепер? Чи отримані результати мають тимчасовий характер?). Перевагу цьому критерію як інструменту оцінювання передусім надають в початковій школі. Результати учня фіксуються протягом певного періоду, що дає можливість проаналізувати досягнення учня, а також те, яким чином вони змінилися. **Увага!** Ці досягнення не порівнюються з досягненнями інших учнів. У центр уваги ставиться індивідуальний прогрес.

Такий вид оцінювання здійснюється при неформальному навчанню в позашкільний час, де учень самостійно оцінює власну компетентність.

Цільовий критерій. Академічні досягнення порівнюються з навчальною метою. Індивідуальні досягнення в навчанні – з реально досяжною метою. Такий критерій оцінювання базується на визначенні ступеня досягнення цілі, що була визначена як кінцева. Тести, що спираються на певні критерії, мають чітко визначені цілі. Вони вимірюють досягнення відповідно до певних характеристик, визначених учителем. Це означає, що вчитель повинен встановити і представити цілі, які мають досягнути учні. Тому досягнення окремого учня не будуть порівнюватися із досягненнями інших. **Якщо хочемо підвищити самооцінку учня та його власну репутацію, маємо керуватись цільовим критерієм в оцінюванні.**

Соціальний критерій. Використовуючи цей критерій як вимір, та з огляду на соціальні умови, в яких проходить навчання в школі, можна

отримати необхідну інформацію про компетентність учня в порівнянні з іншими. Водночас визначення рівня володіння компетентностями з порівняльної соціальної точки зору досить сильно впливає на самооцінку учнів.

Поточне оцінювання

Поточне оцінювання в контексті класних занять може дати чітку, об'єктивну й розгорнуту картину дитячих здібностей та поступу.

Головною метою поточного оцінювання є спостереження за поступом дитини й точна градація учнівського рівня, а також визначення дітей з особливими потребами, які можуть потребувати додаткової підтримки або втручання. Відповідне оцінювання має забезпечити активний зв'язок між викладацькими методами, предметом навчання і змістом вивченого.

Автентичне оцінювання

Відбувається постійно в контексті значеннєвого розвивального середовища. Воно відображає реальний цінний навчальний досвід, який можна фіксувати через спостереження, ситуативні записи, щоденники, приклади дитячих робіт, збори, портфоліо тощо. Автентичне оцінювання є стимулюючим і для самого учня. Воно відбувається під час процесу навчання, оскільки є першорядним чинником учнівського зростання.

При оцінюванні учнів учитель має дотримуватися таких основних положень:

- Оцінювання має бути засобом підтримки: допомагати особистості у визначенні власної позиції, давати поради щодо подальшої роботи, підвищувати самооцінку та самоповагу учнів.
- Оцінювання повинне допомагати учням у визначенні власних можливостей.
- Оцінювання має бути прозорим: учні повинні знати його основні критерії, зміст і цілі. Знання мають оцінюватись інакше, ніж компетентності та навички.
- Учителеві при оцінюванні необхідно пам'ятати про функцію виділення, яку вони здійснюють при виставленні оцінки. Не сумарна оцінка, а співбесіда та звіт про навчальні досягнення мають стати перспективними методами та інструментами оцінювання.
- Тести повинні бути розроблені таким чином, щоб вони перевіряли ступінь наближення до поставленої мети (тести також надають інформацію про якість викладання).

Ситуативні рекомендації

Ситуації	Рекомендації
Як оцінювати за великою кількістю видів діяльності	Скласти контрольний список певних навичок, що мають бути оцінені. Ці списки використовуються як критерії, щоб оцінювати оволодіння кожним учнем тієї чи іншої навички. Він може містити

учнів на уроці	типи запитань, які ставлять учні (високий чи низький рівень), чи наводить учень докази своїх тверджень, або як учень відповідає на запитання іншого учня.
Як оцінювати окремих учнів, коли вони працюють у групах	Вибрати одного учня та спостерігати за ним упродовж певного часу, згодом, переключаючи увагу на іншого учня. Під час спостереження за учнем є змога оцінити його внесок у роботу групи.
Як визначити внесок кожного з учнів, коли вони працюють в групах	Варіантом вирішення є підготовка схеми, накресленої відповідно до того, як учні сидять в групах. У ній робиться запис напроти кожного учня у випадку, коли окремий учень щось робить. Це можна використати в поєднанні з перевірним листом, який був описаний раніше. Коли всі члени групи оцінені адекватно, можна переходити до іншої групи.
Як оцінювати знання змісту уроку	Скласти перелік або схему, на яких представлені елементи знань, що мають бути засвоєні на уроці. У міру того, як учні використовують знання під час обговорення, презентацій, виконання завдань, учитель помічає для себе ступінь використання інформації окремими учнями. Це дозволяє здійснити глибшу оцінку вивченого, ніж тестування пам'яті. Цей стиль оцінювання дозволяє побачити, чи вміє учень застосовувати свої знання.
Оцінювання після вправи (завдання)	Оскільки одним зі шляхів заохочення й оцінки вивченого є надання учням можливості відобразити власний досвід, можна попросити учнів записати у вільному стилі їхні думки про вправу (наприклад, про алгоритм виконання вправи, найбільш ефективні прийоми, використані в ній, змістовну інформацію, найбільш важливу для даної вправи, нові для учнів питання, які йшли врозріз із особистими переконаннями тощо).
Самооцінювання та взаємооцінювання між учнями	Учні можуть використовувати критерії та перевірні листи для оцінювання свого власного сприйняття роботи. Учні, які працюють у групах, можуть оцінювати презентації один одного в групі.

Розробка критеріїв

Оцінювання навчального поступу розпочинається з перших днів навчання дитини у школі і триває постійно. Невід'ємною частиною процесу оцінювання є формування здатності учнів самостійно оцінювати власний поступ.

Для розробки критеріїв, з метою оцінювання роботи учнів, необхідно спочатку визначити, які з них дають можливість описати роботу як позитивну з позиції поступу. Завдання цих критеріїв не просто вимагати, щоб учні надали правильну відповідь на запитання, а в тому, щоб намітити, якого роду аргументацію мають вибудувати учні й як вони мають її донести. Ці критерії треба чітко та докладно пояснити учням. Корисно показати їм приклади робіт, які відповідають цим критеріям. Такі критерії стають дієвим інструментом навчання. Якщо учні знають, що важливо і що від них очікується, вони будуть більш ефективно слухати вказівки вчителя та намагатися зрозуміти потрібну їм інформацію, краще ставити запитання, які допоможуть їм зробити навчання більш значущим для них особисто.

Загальні критерії для учнів (орієнтовні)

- Учень не тільки дає відповіді, а й наводить аргументи для підкріплення своїх відповідей на запитання більш високого рівня.
- Учень ставить запитання більш високого рівня своїм одноліткам і вчителю.
- Учень створює власні навчальні продукти в усній та письмовій формах (презентації, есе, письмові нотатки для відповідей, індивідуальні записи, зроблені як звіти після завершення роботи, узагальнююче опитування).
- Учень демонструє ініціативу, мотивацію та навчання як у класі, так і за його межами, ставлячи запитання й ініціюючи дії, які виходять за рамки уроку.
- Учень демонструє впевненість у собі в процесі навчання, ставлячи запитання, аналізуючи, висловлюючи ідеї, позиції та думки, точку зору, які відрізняються від того, що кажуть його однолітки та вчитель.
- Учень розуміє, аналізує та синтезує інформацію.
- Учень робить висновки, основані на інформації, отриманій у ході спостережень, вимірювань і експериментів.

Спрощення процесу оцінювання

1. Перед уроком складається перевірний лист із визначеними критеріями, основаними на цілях і завданнях уроку. Оцінка є найбільш надійною та валідною, коли вчитель чітко ставить цілі та визначає завдання уроку так, щоб це було зрозуміло для учнів, батьків, шкільної адміністрації та, коли вона має вимірники.
2. Для того, щоб розробити вимірники для оцінювання учнівської роботи, учитель спочатку визначає критерії, які описують якісну роботу із завданням. Критерії не встановлюють, що учні повинні дати правильну відповідь на запитання, а описують тип розуміння й комунікації, якому учні мають слідувати. Коли критерії та перевірні листи вже розроблені, необхідно виділити час для того, щоб пояснити їх учням. Учні можуть самостійно розробляти перевірні листи відповідно до визначених критеріїв або під керівництвом вчителя.
3. Якщо треба оцінити окремих учнів, можуть бути використані перевірні листи, які містять прізвище учнів, дату спостереження і тему уроку.
4. Для кожного уроку, на якому використовується групова робота, треба заздалегідь вибрати групу чи окремих учнів, робота яких буде оцінюватись. Це дозволить планувати, хто з учнів буде опитаний і які його навички можуть бути оцінені в певний день.

Загальні критерії для вчителів (орієнтовні)

Орієнтирами для спостереження та оцінювання є загальні та конкретні очікувані результати, які необхідні для організації спостереження за навчальним поступом учня/ учениці; індивідуального обговорення навчального поступу учнів з батьками або особами, що їх замінюють.

Клімат навчання

- Учитель забезпечує проведення занять, орієнтованих на учнів, яких цінують як індивідів та особистостей (підтримує різноманітні інтерпретації предмета обговорення, підтримує учнів у висловленні, ідеях, думках).
- Створене вчителем середовище на уроці, відповідає оптимальному змісту, принципам, активній навчальній діяльності та груповим методам (приспосовує умови класної кімнати до потреб уроку та спрямовує ефективну групову діяльність учнів, гарантує, що роботи учнів будуть показані в навчальному середовищі).
- Учитель ефективно викладає матеріал відповідно до державної навчальної програми (намагається подати зміст програми більше ніж одним способом, щоб гарантувати навчання учнів на рівні його розуміння).
- Учитель інтегрує в заняття (у ході викладання матеріалу за обов'язковою чинною навчальною програмою) важливі у майбутньому наскрізні теми, пов'язані з такими питаннями, як захист навколишнього середовища, права дитини, громадянська позиція тощо (порушує комплексні питання під час загально класних обговорень, дає учням можливість висловити їхні думки з комплексних питань у письмовому й усному вигляді).

Планування та викладання

- Учитель розробляє інструкції та планує проведення активного навчання (використовує методи активного навчання, застосовує поєднання фронтальної, групової, парної та індивідуальної роботи, планує час відповідно до особливостей уроку та потреб учнів).
- Учитель використовує питання, які змушують дітей думати, сприяти мисленню більш високого рівня.
- Учитель використовує запитання для осмислення та залучення учнів до високого рівня мислення (ставить запитання, що активізують мислення, підтримує учнів у висловленні, ідеях і думках).

Оцінювання

- Учитель розробляє процедуру оцінювання, яка націлена на оцінку засвоєння змісту навчальної програми та мислення більш високо рівня.

Результати оцінювання використовуються у процесі викладання для того, щоб сприяти більш ефективному навчанню учнів.

Спостереження/документація

У процесі організації контрольно-оцінювальної діяльності необхідно враховувати **спостереження за навчальним поступом учнів**.

Ця форма оцінювання ефективна для визначення того, що і як вивчила дитина. Під час щоденних занять, об'єктивно спостерігаючи за дитиною і записуючи свої спостереження, можна зібрати велику кількість обґрунтованої та надійної інформації. Ця інформація забезпечує підґрунтя для висновків про стан й успіхи дитини та викладацькі підходи. Учитель постійно здійснює спостереження. Спостереження деколи бувають неформальними та не передбачають записування, а деколи спостереження ведуться з певною метою. Неформальне й формальне спостереження спільно дають точне бачення дитячих можливостей та навичок.

Існує багато методів запису спостережень:

- записи життєвих епізодів;
- списки перевірки;
- переліки;
- фотографії та відео/аудіо записи.

Записи життєвих епізодів

Ці записи складають об'єктивний опис спостереження. Час від часу вчитель переглядає записи, аби зробити висновок про поступ дитини.

Наприклад:

Ім'я: Дата: Епізод:	Ім'я: Дата: Епізод:	Ім'я: Дата: Епізод:
Ім'я: Дата: Епізод:	Ім'я: Дата: Епізод:	Ім'я: Дата: Епізод:

Списки перевірки й облікові картки

Це прості та ефективні способи запису спостережень. В них визначаються конкретні типи поведінки, на яку варто звернути увагу. Вони є корисними і часто вживаними способами моніторингу дитячого поступу. Як правило, списки розвитку містять навички в тому порядку, як вони зазначені в програмі.

Наприклад: Список перевірки з читання

<i>Критерії</i>	<i>Постійно</i>	<i>Інколи</i>	<i>Рідко</i>
Учневі подобається читати			
Учень орієнтується у книзі			
Учень впевнено читає			
Учень має улюблені книжки			
Учень передбачає розвиток сюжету			

Учень ставить запитання, аби краще зрозуміти			
Учень обговорює свої думки з приводу прочитаного тощо			

Фотографії та відео/аудіо записи

Вони є конкретними свідченнями дитячої поведінки.

Портфоліо

Це метод оцінювання, що базується на добірці учнівських робіт. Його користь і міра довіри до нього як до методу оцінювання, залежить від вибору вчителя.

Мета портфоліо:

- сприяти інтеграції викладання й оцінювання;
- забезпечити учнів, учителів, батьків та інших відповідальних осіб необхідною інформацією про дитячий поступ і різноманітні класні заходи;
- надати дітям можливість здійснювати самооцінювання власних робіт;
- надати можливість учителеві спостерігати за поступом кожного учня;
- формувати основу оцінювання учнівських досягнень, враховуючи численні джерела.

Типи портфоліо:

- *Загальне портфоліо* є окремою текою, де зберігаються учнівські роботи. Його використовують учень та вчитель. До нього можуть входити: усі чернетки та остаточні варіанти письмових завдань з усіх предметів, тести, дослідницькі звіти, записи; списки для перевірок; відгуки на прочитане, фотографії різних проектів, заходів тощо.
- *Учнівське демонстраційне портфоліо* – це тека або коробка з роботами, що демонструють дитячі здобутки. Цей тип портфоліо створюється для демонстрації, його можна показувати батькам. До нього можуть входити: вибрані роботи із Загального портфоліо для демонстрації найкращого або особливих здобутків за певний проміжок часу; учнівські думки про вибрані роботи та про свої здобутки.
- *Учительсько-учнівське портфоліо* – це добірка документації, яка оцінює учня й містить підсумкову інформацію. У ньому знаходяться копії робіт із Учнівського демонстраційного портфоліо, тести, написані вчителем, записи епізодів класного життя та будь-що інше за рішенням вчителя. Це портфоліо не призначене для публічного перегляду, але ним можна ділитися з дітьми й батьками. До нього можуть входити: копії матеріалів з Учнівського демонстраційного портфоліо; записи епізодів класного життя; нотатки з батьківських зборів; переліки

дитячих зацікавлень; тести підготовлені вчителем (тести на певні тематичні уроки, відкриті тести).

Важливою частиною портфоліо є його регулярне поповнення, яке відображає те, чим займається учень. Значна частина регулярних поповнень складається з відбору учнівських робіт для портфоліо. Ці зразки робіт мають набагато більше значення, коли супроводжуються записами з батьківських зборів, нотатками, записами класних епізодів. Важливо датувати учнівські роботи, аби спостерігати поступ у часі.

- *Вчительське портфоліо* – це збірник матеріалів, які були створені й зібрані вчителем. Це інструмент, який показує компетентність учителя у всіх площинах професійної діяльності, він дає простір для критики й оцінки ефективності уроків, методів, взаємодії з учнями тощо.

Учительсько-учнівські збори

Такі збори дають можливість і вчителям, й учням обговорити учнівські роботи. Збори мають відбуватися в доброзичливій комфортній атмосфері, аби учень почувався вільно та не боявся ризикувати й висловлювати свої думки. Такі обговорення можуть бути швидкими й неформальними або структурованими та систематичними. Вчитель повинен використовувати цей час для перегляду й аналізу того, чим займалися учні, і допомагати їм планувати й виконувати наступні кроки. Структуровані збори мають працювати за передбаченою схемою: учні точно знають, що від них очікується. Часто збори присвячені чомусь конкретному: прочитаній книзі, написаному твору або якійсь роботі. Такі збори є важливим методом автентичного оцінювання, оскільки дають інформацію про: те, що вчить дитина; розуміння учнем різних навчальних предметів; природу дитячого інтересу; проблемну зону, в якій дитина потребує допомоги; дії вчителя для ефективної допомоги учневі; те, що діти хотіли б учити далі.

Письмові тести

Письмові тести завжди були невід'ємною частиною оцінювання. Проте вчителі повинні пам'ятати про обмеження, які має цей тип оцінювання. Варто робити тести якомога більш наближеними до реальних занять класу. Використання відкритих запитань відкриває можливість для різних відповідей і показує, що діти знають насправді.

Виправданим буде використання результатів тестів для оцінювання індивідуального поступу дитини, а не для порівняння з іншими дітьми. Фіксовані стандартні критерії дозволяють дітям рівнятися на певний стандарт майстерності, а не порівнювати себе з іншими.

Висновки

Спостерігаючи, як діти читають, пишуть, спілкуються між собою і беруть участь у класних заняттях, учитель дістає необхідну інформацію про кожного учня. Записи епізодів, списки перевірки, портфоліо, учительсько-учнівські збори й самооцінювання учнів є техніками, що допомагають

учителеві більш точно оцінити своїх учнів і спілкуватися з ними більш ефективно. Аби отримати достовірну, об'єктивну й репрезентативну картину дитячих можливостей та поступу, процес оцінювання має бути постійним, ретельним і стосуватися всіх класних занять.

Сучасне оцінювання не зводиться тільки до виявлення недоліків, прогалин, а розглядається як критичний аналіз освітнього процесу для визначення напрямів його вдосконалення. Мова йде не стільки про зміну засобів, інструментів оцінювання, скільки про зміну «філософії»: оцінювання – це не фіксація кінцевих результатів, а рубіж, за яким іде новий виток розвитку, підвищення якості освіти.

Ресурсні матеріали

Цілі спостереження

- **Визначити інтереси, вміння і потреби кожної дитини.** За допомогою спостережень педагога дізнаються про індивідуальні особливості розвитку дітей, що потрібно, щоб мотивувати та ефективно включати дітей у навчальну програму.
- **Оцінити процес розвитку дітей протягом певного періоду часу.** За допомогою спостережень педагога можуть оцінити прогрес у розвитку дітей протягом навчального року в усіх сферах – соціально-емоційний, пізнавальний, фізичний, розвитку мови та мовлення, розвитку творчих здібностей дітей.
- **Визначити необхідність здійснення змін у навчальному середовищі.** Спостерігаючи за діяльністю дітей у класі, педагога можуть визначити чи потрібні додаткові матеріали, іграшки; чи задовольняють вони теперішній рівень розвитку дітей; чи потрібні зміни в фізичному середовищі.
- **З'ясувати проблеми.** За допомогою спостережень педагога можуть визначити чи потребують деякі діти додаткової допомоги. Це можуть бути різні потреби – додаткове освітлення, додатковий догляд, додаткові спеціалісти тощо.
- **Визначити оптимальні шляхи вирішення проблемних ситуацій.** Спостереження дають змогу педагогам передбачити поведінку дитини в тій чи іншій ситуації. Наприклад, в ситуації розлуки з батьками, труднощами ділитися іграшками тощо. такі знання допомагають педагогам попереджувати проблемні ситуації і знаходити шляхи їх вирішення.
- **Оцінити необхідність внесення змін до навчальної програми.** На основі результатів спостережень педагога можуть робити висновки щодо необхідних змін у навчальній програмі чи розкладу дітей.
- **Зібрати інформацію про дитину, яка може бути корисною для батьків чи інших фахівців.** Спостереження дають змогу більше дізнатися про інтереси та досягнення дітей, їхні соціальні навички та проблеми в поведінці. Така інформація є корисною як для батьків, так і для інших фахівців, а обмін інформацією може сприяти партнерським стосункам.
- **Допомогти батькам краще розуміти своїх дітей.** Інформація про дитину, зібрана в результаті спостережень, може допомогти батькам краще дізнатися про сильні сторони своєї дитини, а також сфери, що потребують додаткової підтримки.

Цілі навчання

Загальноприйнята міжнародною освітянською спільнотою система цілей навчання є основою вибору цілей оцінювання, а отже методів педагогічної діагностики.

Система класифікації цілей навчання у 3-х сферах:

➤ *Пізнавальна (Bloom, 1956)*

Когнітивний домен або пізнавальна сфера містить цілі, що описують знання та інтелектуальні здібності учнів. Класифікація пізнавальної сфери містить 6 класів цілей, розміщених відповідно до складності: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання знань.

В 1956 році Бенджамін Блум, професор Чикагського Університету, запропонував теорію «Систематика освітніх цілей». Блум визначив шість рівнів мислення, які використовуються освітянами впродовж останніх сорока п'яти років, для визначення розвитку в учнів навичок мислення високого рівня.

➤ *Емоційна (Krathwoll, 1964)*

Особистісна або емоційна сфера має цілі, що стосуються емоцій, почуттів, цінностей, позицій та пов'язані зі змінами, які відбуваються в них. Ця сфера поділяється на п'ять основних класів:

- 1 – сприймання (здатність учня бути уважним);
- 2 – реагування (ступінь активності учня);
- 3 – переконаність (готовність відстоювати власну точку зору, вміння вибрати цінності та ідеї);
- 4 – селективність (здатність виділяти головне);
- 5 – індивідуальність (вищий рівень сформованості особистості, що визначається індивідуальною лінією поведінки).

➤ *Психомоторна (Simpson, 1966; Kibler, 1970; Harrow, 1972)*

Психомоторний домен (сфера) пов'язаний з рухами, маніпуляціями з матеріалом або об'єктом, а також з координацією. Ця сфера поділяється на п'ять класів:

- 1 – імітація (повторення дії внаслідок спостереження та наслідування);
- 2 – маніпуляція (дія за інструкцією, що зафіксована в усвідомленому вмінні);
- 3 – виконання дії, контрольованої свідомістю (повноцінне, впевнене (без інструкцій) виконання дії);
- 4 – вміння узгоджено виконувати сукупність дій із усвідомленим контролем;
- 5 – вміння виконувати сукупність дій автоматично з повним засвоєнням знань.

**Моделювання запитань та ключові слова
Систематика за Блумом**

Знання (потребують фактичних відповідей, тестових завдань, розпізнавання)			
хто	де	описати	котрий
що	як	дати значення	що є найкращим
чому	знайти відповідне	вибрати	скільки
коли	підібрати	пропустити	що це означає
Розуміння (перетворення, інтерпретація, екстраполяція)			
переказати своїми словами	класифікувати	який з фактів	
що це означає	розсудити	це те ж саме, що	
навести приклад	зробити висновок	обрати найкраще означення	
коротко викласти абзац, параграф	показати	що трапиться, якщо	
пояснити одним словом	вказати	пояснити, що відбувається,	
яка частина не підходить	розказати	пояснити, що означає	
що можна очікувати	перетворити	прочитати графік, таблицю	
що вони мали на увазі	вибрати	це представляє	
що здається має бути	знайти відповідне	це очевидно, що	
що здається схожим	пояснити	показати на графіку, таблиці	
яке твердження доводить	представити	продемонструвати	
які виключення можна додати			
Використання (в ситуаціях, які є нові, незнайомі чи мають для учнів незнайоме значення)			
спрогнозувати, що трапиться, коли		пояснити	
обрати найкраще твердження для застосування	ідентифікувати результати		
дати оцінку ефекту		вибрати	
які були б результати		сказати, що б трапилося	
визначити як, коли, де, чому		сказати, які зміни відбулися	
Аналіз (розбиття на частини, формування)			
розрізнити		які функції (чого?)	
ідентифікувати		ідентифікувати, що є факти, а що інтерпретація фактів	
які припущення		яке саме твердження відповідатиме	
що є причиною		відповідно до, виключення з, не відповідає	
які висновки		що саме автор підкреслює	
які передумови		встановити, які думки належать	
які ідеї співвідносяться		які ідеї впливають на оцінку висновків	
які стосунки між		останні ключові твердження	
яка головна ідея, тема		в чому несумісність, оманливість	
як буквально використовується		яка переконуюча техніка використання	
під цим твердженням мається на увазі			
Синтез (комбінування елементів в одне ціле, яке не було явним, чітким до цього)			
створити	як би ви перевірили	утворити	
розказати	запропонувати альтернативу	скомбінувати	
зробити	вирішити проблему	сформулювати	
виконати	спланувати	як би ще можна було	
вибрати	зорганізувати	встановити правила	

розвинути ідеї		
Оцінювання (відповідно до встановлених критеріїв; встановіть, чому)		
оцінити	які невідповідності, суперечності, неявні ознаки з'являються; що більш важливе, цінне, моральне, логічне, краще, відповідне, прийнятне	
прокритикувати	знайти помилки	
відстояти свою думку, виправдати	порівняти	

Труднощі в навчанні першокласників

Труднощі	Причини	Рекомендації
Неуважність	Низький рівень розвитку довірливості	Формуванню довірливої уваги сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо
	Переважає ігрова мотивація навчання	Навчання має відбуватися через гру
	Низький рівень концентрації та стійкості уваги	Утримати увагу учня може емоційне, виразне мовлення педагога
	Інші психологічні причини	Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги на уроці)
Непосидючість	Низький рівень розвитку довірливості	Формуванню довірливості сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо
	Індивідуально-психологічні особливості особистості	
	Інші психологічні причини	Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги на уроці)
Неможливість одразу зрозуміти пояснення	Несформованість прийомів навчальної діяльності	Для сприйняття навчального завдання потрібна система занять – сюжетно-рольових ігор
	Слабка концентрація уваги	Утримати увагу учня може емоційне, виразне мовлення педагога

	Низький рівень розвитку сприйняття	Уміння розв'язувати задачі залежить від здатності стати на позицію іншого, яка формується в спілкуванні з іншими дітьми через систему занять – ігор за правилами
	Низький рівень розвитку загального інтелекту	Потрібно вчити «бачити» інших, показувати можливість переходу з однієї позиції на іншу в певній ситуації
	Інші психологічні причини	Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги, пам'яті на уроці)
Неохайне ведення зошита	Слабкий розвиток тонкої моторики пальців рук	Розвиток моторики пальців рук за допомогою спеціальних вправ
	Несформованість прийомів навчальної діяльності	Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги, пам'яті на уроці)
	Недостатній обсяг уваги	
	Низький рівень розвитку пам'яті	
Будь-яке завдання необхідно повторити кілька разів, перш ніж учень почне його виконувати	Низький рівень концентрації та стійкості уваги	Формуванню довільності сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо
	Низький рівень довільності	
	Несформованість уміння виконувати завдання за усною інструкцією дорослого	Для сприйняття навчального завдання потрібна система занять – сюжетно-рольових ігор
	Несформованість передумов навчальної діяльності	Уміння розв'язувати задачі залежить від здатності стати на позицію іншого, яка формується в спілкуванні з іншими дітьми, дорослими
Погане орієнтування в зошиті	Низький рівень розвитку сприйняття й орієнтування в	Допомога психолога (діагностика, коригувально-

	просторі	розвивальна програма, вправи на розвиток уваги, пам'яті на уроці)
	Низький рівень розвитку довільності	Формуванню довільності сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо
	Слабкий розвиток дрібної мускулатури кистей рук	Розвиток моторики пальців рук за допомогою спеціальних вправ
Постійно відволікається на уроках, залазить під парту, грається, їсть	Несформованість ставлення до себе як школяра	Врахування індивідуальних особливостей учня
	Переважання ігрової мотивації навчання	Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги, пам'яті на уроці, вправи на розвиток формування ставлення до себе як школяра)
	Індивідуально-психологічні особливості особистості	
	Низький рівень концентрації та стійкості уваги	
	Низький рівень довільності	
	Несформованість передумов навчальної діяльності	
Страх запитувати вчителя	Знижена самооцінка	Підвищувати самооцінку дитини
	Можливі проблеми в сім'ї	Учителю не слід використовувати авторитарний стиль
	Внутрішній стресовий стан	Створювати ситуацію успіху на уроці
	Індивідуально-психологічні особливості особистості	Робота з батьками

Лист самооцінки роботи в групі

Прізвище: _____
(Оцініть себе за кожним напрямом від 0 до 2 балів)

1	Ти брав активну участь в роботі групи	
---	---------------------------------------	--

2	Ти вносив вдалі пропозиції, які врахувала група	
3	Ти надав підтримку іншим членам групи, заохочував їх до роботи	
4	Ти висунув цілком нову ідею, що сподобалась іншим	
5	Ти вдало узагальнював думки інших і просував роботу групи вперед	
6	Ти доповідав класу про результати групової роботи	
	Всього балів:	

Термінологічний словник

Активне навчання – спеціально організоване навчання, протилежне заучуванню, що вимагає та заохочує постановку проблемних запитань, вивчення нового матеріалу теми, дослідження тощо та спрямовується самими учнями.

Взаємне навчання – організоване вчителем опрацювання навчального матеріалу методами кооперативного навчання, у процесі якого члени групи по черзі виконують ролі вчителя й учнів.

Вільне письмо – учні письмово виконують якесь тематичне завдання протягом 5-10 хвилин. Завдання полягає в тому, щоб учні висловили свої думки – ця робота не є остаточним продуктом і не призначена для того, щоб її читали всьому класу або оприлюднювали. Учні не повинні турбуватися про граматику й орфографію – насамперед важливі їхні ідеї, які висловлюються в неформальній формі.

Критерії – набір показників з описом результатів, яких має досягти учень для одержання оцінки. Створюються перш за все на основі показників успіху (успішного виконання роботи) та використовуються як форма оцінки, що показує учням, яким чином вони можуть добре виконувати роботу чи досягти більш високих результатів.

Оцінювання – діяльність зі з'ясування, чого та як навчилися учні, а також спостереження за тим, як викладають учителі й які результати їхньої викладацької діяльності. Оцінювати можна зміст (поняття, факти, закони, теорії тощо за навчальною програмою) або процеси (навчальні компетентності, які учні опанували та здатні використовувати).

Оцінювання діагностичне – тип оцінювання, мета якого визначити можливості учня та труднощі в процесі навчання для того, щоб надати допомогу й визначити наступні етапи навчання. Ефективне, якщо його проводять систематично.

Оцінювання досягнень учнів – постійний процес накопичення, інтерпретації й узагальнення інформації про досягнення учнів у процесі навчання.

Оцінювання підсумкове – тип оцінювання, який використовують на завершальному етапі певного періоду навчання, мета якого оцінити рівень засвоєння навчального матеріалу і виставити бали.

Оцінювання формаційне – тип оцінювання, який використовують на завершальному етапі певного періоду навчання, мета якого оцінити рівень засвоєння навчального матеріалу і виставити бали.

Оцінювання формувальне (формуєче) – мета такого оцінювання отримати детальну інформацію про поточні досягнення учнів і можливості їхнього удосконалення.

Оцінювання холістичне – тип оцінювання, що спирається на загальне враження експерта про рівень виконаної роботи, а не на аналізі й оцінюванні його частин.

Оцінювання автентичне – тип оцінювання, що передбачає використання завдань в умовах, наближених до реальних.

Оцінювання підсумкове – проводиться на завершальному етапі уроку, при закінченні теми, розділу, з метою збагнуте досягнуте.